

BAŞAR ÜNDER:

Ritim fikrinden bağımsız olarak hem müziğin bir zaman tasarımı olması, hem de zamanın ses izlerinden oluşan saf bir müzik olması beni heyecanlandırıyor.

MÜGE TURAN

Başar Ünder, 1984 yılında İstanbul'da doğdu. 2006 yılında UNESCO Aschberg Bursaries for Artists fonu ile IMEB - Institut International de Musique Electroacoustique de Bourges'da misafir besteci olarak bulundu. Yüksek lisans eğitimini İstanbul Teknik Üniversitesi Müzik İleri Araştırmalar Merkezi'nde tamamlayan Ünder, 2014 yılında 51. Uluslararası Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde Annemin Şarkısı filmi için bestelediği müzikle En İyi Müzik Ödülü'ne değer görüldü. 2016 yılında "Diving" adlı eseriyle Sub Rosa tarafından yayınlanan An Anthology of Turkish Experimental Music 1961-2014 albümünde yer aldı. Aynı yıl Berlin Film Festivali Berlinale Talents Sound Studio programına 2600 uluslararası başvuru arasından seçilerek bu programa Türkiye'den katılan ilk besteci oldu. 2017 yılında Avrupa Film Akademisi (EFA) üyeliğine kabul edildi. 2018 yılından bu yana Bahçeşehir Üniversitesi Dijital Oyun Tasarımı, Görsel İletişim Tasarımı Bölümlerinde ve Beykoz Üniversitesi Dijital Oyun Tasarımı Bölümü'nde ses tasarımı üzerine dersler vermektedir. Dijital platformlarda yayınlanan müzikleri ve deneysel/elektronik solo doğaçlama performanslarının yanı sıra Ünder, İlke Hatipoğlu, Berke Hatipoğlu ve Nedim Ruacan'la grubu eqho'da şarkı sözleri, vokal ve elektroniklerden sorumlu.

Başar Ünder ile film müziği, ses tasarımı, deneysel müzik ve sanatsal üretimine dair benimsediği kavramsal temalar üzerine söyleştik.

• Bu işlere nasıl bulaştın? Seni tetikleyen ne oldu: bir insan, bir mekân veya bir hikâye? Hatırlıyor musun böyle bir anı?

– En başta ailem sanırım. Babam çok iyi bir Türk Sanat Müziği dinleyicisiydi, halam da öyle ve çok güzel şarkı söylerlerdi. Ailem Selanik göçmeni. Dedem, babaannem, annem de Rumca türküler bilir, söylerlerdi. Abimin lise yıllarında bir müzik grubu vardı ve ben de gitar çalmayı ondan öğrendim. Gitarla şarkılar çıkarmayı öğrenmemle kendi şarkılarımı yazmam aynı döneme denk geldi, yine lise zamanları. Bu dönemde kendimi şiirle ifade etme eğilimindeydim. Yoğun bir şekilde şiir yazıyor, okuyor, şiir fanzinlerini takip ediyordum. Yazmaya olan heyecanım, çok hızlı bir şekilde müzikle bütünleşti ve bu hayatımın en içsel pratiği oldu, grubum eqho ile bir araya geldiğimiz 30'lu yaşlarıma kadar en sessiz yanımla kaldı.

• Yani önce müzisyenlik vardı...

– Evet, başta bir gitar, sesim ve şarkılarla bulduğum ifade, daha sonra geleneksel ya da popüler formlar dışında işitsel kurguları keşfetmeye dönüştü. Müzik prodüksiyonuyla ilgili atölyelere katıldım, yüksek lisansımı ses mühendisliği ve elektronik müzik kompozisyonu alanında tamamladım. Hem sanatsal hem de akademik pratiğim müziğin ve sesin farklı alanlarla ilişkisini merak etmeme ve sinema filmleri, bilgisayar oyunları, sahne sanatları, sanal gerçeklik, ses yerleştirmeleri, animasyon ve reklam alanlarında üretim yapabilmeme olanak sağladı.

Seni tetikleyen bir an var mı diye sormuştun, çocukluğumdan çok güçlü bir anı var aslında. Bir yaz Celaliye köyü sahilinde kumsalda otuyordum. Tepede uzak bir villada çalınan çok yüksek sesli bir müzik sahilden duyuluyordu. Müzik sahile taşınırken rüzgârın esintisiyle değişime uğruyor, seviyesi değişiyor, yer değiştiriyordu. Gözlerimi kapayıp merakla

dinlediğimi hatırlıyorum. Doğada, şehirde, çevremizde duyduğumuz rastgele ses örüntüleri, müziğimin konusu olduğu gibi akademik hayatımın da anahattı oldu. Tabii ki her sanatsal pratik gibi ses sanatı ve elektronik müzik de farklı tarihselliklere, geleneklere, metotlara sahip ve ben de bu alan içinde kendi sesimi arıyorum, kendi dilimi inşa etmeye çalışıyorum.

• *Sub Rosa plak şirketinin yayınladığı An Anthology of Turkish Experimental Music 1961-2014 albümünde, İlhan Mimaroglu, Bülent Arel gibi ustaların yanında yer aldın. Kendini bu ses geleneğinin bir parçası olarak görüyor musun?*

– Evet, tabii. Türkiye’de büyük bir özveriyle yaşattığımız elektronik/elektroakustik/deneysel müzik sahnesinin yanı sıra, derslerimde bu alana yer vermek, İTÜ MİAM’lı olmak, elektronik müziğin temellerini atan Pierre Schaeffer’in öğrencisi, IMEB elektronik müzik merkezi kurucularından Françoise Barrière ile elektronik müzik kompozisyonu ve estetik çalışmış olmak da bana böyle hissettiriyor, Bülent Arel’in müziğine olan tutkum da.

• *Müziklerini yaptığın filmler arasında senin için herhangi bir özelliğiyle sıyrılan oldu mu? Bazen bir görsele, imgeler dünyasına bakarak müzik yapıyorsun; bazen de bazı yönetmenlerin tercihi, besteciye bir görsel vermek yerine onun dünyasının görselliklerle buluşacağı bir kimyanın peşinden gitmek. Senin deneyimlerin arasında farklı olan oldu mu?*

– Kişisel tarihimde hepsinin ayrı bir yeri var. Erol Mintaş’ın yazıp yönettiği *Annemin Şarkısı* ilk uzun metrajlı film deneyimimdi. Bir yönetmenle bağ kurmak, fil-

Başar Ünder

Başar Ünder

mi dinlemek ve kendi sesimi, deneyimimi filme sadelikle nasıl yansıtabilirim diye araştırmak... Bu meselelere dair çok şey öğrendim. Ve evet, ilk müzik fikirlerimi senaryo ile birlikte hayata geçirmiştım, henüz çekimler başlamamıştı. Çekimlerden ve kurgudan sonra ise üretim deneyimim çok farklıydı. Taylan Mintaş'ın uzun metraj belgeseli *Sessizliğin Kardeşleri*'nde sağır ve dilsiz kardeşlerin hikâyesinin, yaşantılarının bendeki yansımasıyla farklı ses olanakları keşfettim. Aquadrum gibi yeni enstrümanlar kullanma fırsatım oldu. Aynı şekilde filmde geçen dört mevsim de müzikal kurgunun önemli bir öğesiydi. Özkan Yılmaz'ın *Suluk* filminde ses tasarımcısı olarak yer aldım. Bu kez tasarıma yön veren nokta, insan sesini ve yaşamını mümkün kılan nefes/suluk olgusuydu. Soluk, uç duygular ve fiziksel durumlar dışında sadece nefes alanın duyabileceği gizlilikte bir ses. Ritmi de aynı şekilde bize duygularla, sağlıklı, içinde bulunan durumlarla ilgili pek çok şey anlatabiliyor. He-

men göze (kulağa) çarpmayan, güç algılanan olguları çok seven biri olarak filmin ses tasarımı sürecini ve genel metodolojisini bu anlayış üzerine inşa ettim.

Bu bağlamda filmin atmosfer/ambiyans seslerini yavaşlatılmış, dönüştürülmüş nefes sesleriyle oluştururken, Celil'in karanlık iç dünyasını düzensiz, manipüle edilmiş soluk sesleriyle yansıtmak istedim. Nefes sesleriyle bir hikâye/hissiyat yaratma çabasının ötesinde, tasarlanan ve kaynağı nefes olmayan farklı sesleri dönüştürüp, onlara bir nabız özelliği atayarak işitsel bir bütünlük yaratmaya çalıştım. Tamer'in sahnelerinde, stetoskop vb. ile kaydedilmiş akciğer seslerine dijital yöntemlerle müdahale ederek, onları sonuza kadar uzun alınan ya da verilen nefeslermiş gibi işledim. Tamer'in öldüğü sahnede yaptığım ses tasarımıyla da filmin genel metodolojisini ve izleyicinin o sahneye kadar duyduğu tüm tasarımların kaynağını bir anlamda açıklamış olduk.

Geçtiğimiz yıl tamamlanan, oyuncu ve yönetmen Okan Avcı'nın kısa filmi *Kaya*'da ise hikâyenin geçtiği coğrafyanın işitsel dokusu kadar, su sesini, yeraltı sularını, sızıntıları, yerin altında, kayaların arasından sızan akıntıları filmin gizli başrolü olarak görüp, su sesleriyle kompozisyonlar ve ses tasarımları gerçekleştirdim. Filmin müziği de yine doğa sesleri ve cura sesinin elektronik olarak işlenmesiyle gerçekleştirildi.

• *Bir filmin soundtrack'ini, müziğin filme katkısını anlamak için filmi bir de sessiz seyretmek gerekiyor. Filmi ses ve müzikle deneyimlediğimizde, anlatıyı ve tüm ses dünyasını verili kabul edip tüm bu deneyime razı gelme durumu var. Sesleri, enstrümanları sorgulamıyoruz. Müziğin filme mekân ve bazen de zamansal boyut kazandırmak diyebileceğim bir fonksiyonu var. Sanki bu kurguda iki film dönüyor; David Lynch öyle der. Onun soundtrack'leri de ayrı birer film gibidir. Ve bu ikisi birleştiğinde adeta dünyalar birleşiyor. Senin böyle hissettiğin oldu mu? Filme farklı bir boyut katıyorsun. Müziklerini yaptığın bir filmi sinema salonunda bir gösterimde seyrettiğinde buna benzer bir fark ediş anı yaşadığın oldu mu?*

– Evet, hem gösterim hem de filmin final ses miksajı deneyimi bu anlamda çok farklı bir bakış getiriyor. Final miks esnasında, müziğin çok kanallı bir sistemde, filmin sesiyle, ses tasarımıyla ve mekânla/salonla olan ilişkisi, dolayısıyla bir bedensel deneyime dönüşmesi heyecan verici. Gösterimlerden ilk aklıma gelen *An-nemin Şarkısı* filminin En İyi Film Ödülü aldığı Saraybosna Film Festivali'ndeki ilk gösterimi. Filmin son sahnesinden final yazılarına geçişte, müzikle kurulmuş olan bir köprünün, filmi izleyicinin zihninde devam ettirdiğini, işte belki ikinci filmin henüz bitmediğini, hatta tüm bu deneyimin kalıcı olmasını, iz bırakmasını istercesine, bir mühür işlevi gördüğünü düşünmüştüm. Bunun yanı sıra, filmin sesle, müzikle olan hali gibi, bunun öncesinde, bu kez filmde belki bir sesi, bir sözü eksilterek hikâyeye, mekâna, olaya başka bir anlam kazandırmanın da mümkün olduğunu öğrendim.

• *Sevdiğin film bestecileri kimler?*

– İlk aklıma gelenler Ryuichi Sakamoto, Mihály Víg, Angelo Badalamenti, Hans Zimmer ve yine günümüz bestecilerinden Gustavo Santaolalla, Alexandre Desplat, Hildur Guðnadóttir'i sayabilirim.

• *Halen akademiye devam ediyorsun. Ne öğretiyorsun şu anda?*

– Okuldaki derslerimi iki üniversitede, dijital oyun tasarımı ve görsel iletişim tasarımı bölümlerinde, oyunlar ve görsel medya için ses tasarımı ve müzik prodüksiyonu ekseninde işliyoruz. Derslerde tasarım ve konseptler kadar prodüksiyonun oyun geliştirme ya da genel olarak görsel prodüksiyon süreçlerine nasıl entegre olacağı, özel teknikler, yazılımlar, oyunlarda sesin ve müziğin tarihi, filmdeki ses ve müzik gibi birçok konu tartışılırken öğrenciler bu deneyimle hem dönem içi projelerinin hem de dönem sonunda final oyun projelerinin de ses süreçlerini gerçekleştirmiş oluyorlar.

• *Peki ses tasarımı yapmak isteyen birine vereceğin ilk tavsiye ne olurdu?*

– “Dinlemek önemli” derdim herhalde. Bir bankta oturduğunuzu düşünün, çevrenizde pek çok şey görüyorsunuz, şimdi bir de o bankta otururken gördüğünüz, size en uzak noktaya baktığınızı düşünün, dinlemek orada gördüğünüz şeyi de duyabilmek gibi, uzağa bakmak gibi bence. Derinlikli, çok yönlü ve çeşitli. Benim deneyimim böyle gelişti sanırım.

• *Bir de sen sadece dinlemiyorsun, dinlediğini de kaydediyorsun. Kaydetmekten en çok zevk aldığın bir ses var mı?*

– Kaydederken dinleme deneyimi de benim için özel. Kayıt cihazından kulaklığa ulaşan ses kulaklarımızla deneyimlediğimiz sestten her zaman farklı. Kayıt cihazı, mikrofon, size arttırılmış bir deneyim sağlıyor, sesleri, detayları mesela daha yüksek bir seviyede ve belki odaklanarak duymanızı/dinlemenizi sağlıyor.

• *Adeta bir makine-insan ilişkisi gibi bir şey oluyor.*

Gürültüyü seviyorum. Gürültü çaldığım zaman, sanki farklı malzemelerden, farklı tuğlalardan bir duvar örüyormuşum gibi düşünüyorum. Doğrudan gürültü üreten ses kaynakları kullanmaktan ziyade, farklı karakterlerde ses üreteçleri, synthesizer'lar, davul makineleri, el yapımı ekipmanlar, mixer'ler, örneklemeler ve efekt cihazlarıyla girift bir doku yaratmayı tercih ediyorum.

– Evet. Dolayısıyla hissiyatım bir ses kaydediyor gibi değil de sanki önceden kaydedilmiş bir kaydı dinliyormuşum gibi oluyor. Ama aslında her şey o anda oluyor. Ses kaydederken çoğu zaman bir trans hali yaşıyorum. Dinlemeyi en çok sevdiğim sesler herhalde önce kuş sesleri. Sonra dalga sesleri.

• *Gürültü müziğini seviyor musun?*

– Gürültüyü seviyorum. Gürültü çaldığım zaman, sanki farklı malzemelerden, farklı tuğlalardan bir duvar örüyormuşum gibi düşünüyorum. Doğrudan gürültü üreten ses kaynakları kullanmaktan ziyade, farklı karakterlerde ses üreteçleri, *synthesizer*’lar, davul makineleri, el yapımı ekipmanlar, *mixer*’ler, örnekleme ve efekt cihazlarıyla girift bir doku yaratmayı tercih ediyorum. Farklı seslerin bozulmaya uğradığı, birbirini baskıladığı, ezdiği, bu anlamda bir müzik fikrini de bu sıkışmışlık içinde perdelediği bir gürültü müziği fikri ilgimi çekiyor. Hayatın bir anda başınıza gelen bir şey değil de sizin üzerinizden ve zamanla kendini gösteren, açık eden bir şey olması gibi.

Gürültünün, asıl mesajın iletimini sekteye uğratması fikri bende böyle bir pratiğe yol açtı. Bir fikri, onunla aynı seviyedeki parazit ve ona eklenen gürültüyle ele almayı seviyorum, tüm dijital ya da analog kusurlarla.

• *Erkan Oğur’un bir sözü var, “Gerçek müzik saftır; onun için akıl gerekmez. O zaten tam ve kâmindir. Zaman, mekân, kültür, millet, kişi, cins, bencillik, matematik, fizik, armoni kaygısı, doğruluk, yanlışlık ve ticaretten muaftır... Bilinmeyen zamanlardır, Dedem Korkut’tur, Bach’tır. Sendir, bendir. Her yeredir, yokluğu bile kendisidir. Ve birdir. Biz onu sadece keşfederiz.” Sen böyle düşünüyor musun? Böyle hissediyor musun?*

– Çok güzel, çok içten satırlar, bunlara katılmamak mümkün değil. Kendi adıma şunu söylemeliyim: Ritim fikrinden bağımsız olarak hem müziğin bir zaman tasarımı olması, hem de zamanın ses izlerinden oluşan saf bir müzik olması beni heyecanlandırıyor. Böyle düşününce zamanın sonsuz ses izlerinden oluşan kozmik bir gerçek müzik olma fikri de çılgınca güzel. ●

Başar Ünder